

KÁRMÁN GÁBOR

BÁTHORI ANDRÁS AHDNÁMÉJA¹

Marczali Henrik a Történelmi Tár 1878. évi X. számában kivonatokat közölt a III. Murád szultán által Báthori András erdélyi fejedelemnek adott ahdnáméból. A kor forráskiadói nagyvonalúságára jellemző módon az okirat lelőhelyének pontos jelzetét nem adta meg, bár a kiadvány többi részével ellentétben legalább annyit közölt, hogy az eredeti Berlinben található.² A XVI. századi erdélyi fejedelmek ahdnáméit kiadó Papp Sándor a pontos forrásmegjelölés hiányában csak Marczali kivonatos kiadását tudta újra közzétenni, kijavítva néhány egyértelmű sajtóhibát.³

A kiadás alapjául szolgáló kéziratra 2003. őszi, berlini kutatásaim során akadtam rá a Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz gyűjteményében, a Brandenburgi Katalinhoz bátyja, György Vimos választó által küldött követek iratai között. A magyar nyelvű okirat és annak német fordítása mellett közvetlenül az erdélyi fejedelmasszony számára 1627. április 21-én (az eredeti dátumozás szerint 1036. Redzseb hónap 25. napján) kiállított ahdnáme található.⁴ Eredetileg a követek, Johann von Kospoth és Friedrich von Götzen uralkodójuknak írt leveléhez csatolt melléklet volt, és mint az a levélből kiderül, beszerzését azért tartották szükségesnek, hogy ez által informálják a választót az oszmán–erdélyi viszony miben-

-
- 1 Berlini kutatásomat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Klebelsberg Kuno Ösztöndíja tette lehetővé. Köszönettel tartozom még Papp Sándornak és Várkonyi Gábornak a kézirat alapos átnézéséért és azzal kapcsolatos kritikus észrevételeikért.
 - 2 Marczali kiadása: Regesták a külföldi levéltárakból. II. közlémény. In: Történelmi Tár 1878. 904–905. p. A neves történész emlékirataiból derül ki, ami a források közt szereplő levelezés címzettjei, illetve feladói láttán sejthető volt: Marczali kiadványa 1875/76-os külföldi tanulmányútja alatt állt össze, amikor is a berlini levéltárban gyűjtött anyagot a magyar rendi mozgalmak történetéhez, és ezt egészítette ki drezdai kutatásai credményeivel: *Marczali Henrik: Emlékeim*. Bp., 2000. Múlt és Jövő. 95–96. p.
 - 3 *Papp, Sándor: Die Verleihungs-, Bekräftigungs- und Vertragsurkunden der Osmanen für Ungarn und Siebenbürgen*. Wien, 2003. (Schriften der Balkan-Kommission, 42.) 250–251. p. (Nr. 50.)
 - 4 Báthori András ahdnáméjának jelzete: Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz I. Hauptabteilung, Geheimer Rat, Repositorium 11, 255a Siebenbürgen nr. 3. vol. 3. fol. 337–338, a német fordítás ugyanott, fol. 335–336, Brandenburgi Katalin ahdnáméjának oszmán török, illetve német nyelvű példányai: fol. 339–344, illetve fol. 345.

létéről és az abban rejlő lehetőségekről – mintegy viszonyítási alapként a fejedelemszöveg ahdnáméja mellé. Az ahdnámét Keresztesy Pál fejedelmi tanácsos és „Konstantinápolyban járatos úr” bocsátotta a követek rendelkezésére.⁵ Mivel a kézirat a Marczali Henrik által kiadott kivonatos verzióhoz képest még számos fontos elemet tartalmaz, az ahdnámé teljes szövegét a függelékben közlöm.

Keresztesy Pál, aki az 1620-as évek során többször is járt főkövetként a Portán,⁶ aligha véletlenül választotta ki éppen Báthori András ahdnáméját annak illusztrálására, milyen széleskörűek az Erdély és az Oszmán Birodalom közötti kapcsolatban rejlő lehetőségek. A rövid ideig uralkodó, bíborosból lett fejedelem kinevezési okmánya ugyanis Erdély történetében az egyik legkevesebb kötelezettséget és legtöbb jogot biztosító ahdnámé.

Az erdélyi fejedelem választott uralkodó volt, Báthori András kinevezési okmánya azonban rajta kívül utódaira is ráruházta a tisztséget, felfüggesztve a rendek fejedelmválasztási jogát András fiágának kihalásáig. Ez önmagában még nem jelentett egyedülálló kiváltságot, hiszen a kitétel feltűnt már korábban, így a Báthori Istvánnak 1571-ben, majd 1575-ben adott ahdnámékban is.⁷ Ugyanígy nem újdonság az Erdély védelmére tett ígéret, a szökevények kölcsönös kiadásáról szóló pont, szintúgy a biztosíték, hogy oszmán hadak nem fogják háborgatni az országot. Báthori András – csakúgy, mint elődei – zászlót, süveget (ez értendő a szövegben található Schopia alatt) és ahdnámét kapott a Portáról. Az erdélyi fejedelem kötelezettségei között ellenben – mint arra már Papp Sándor is felhívta a figyelmet – új pontot jelentett az, hogy házasságkötési szándékát egyeztetnie kell a Fényes Portával. Az Oszmán Birodalom irányítóiban még élénken élhetett annak az emléke, hogy Báthori Zsigmond és a Habsburgok szövetségét a fejedelem és Mária Krisztierna főhercegnő esküvője pecsételte meg.⁸ Hasonló esetek elkerülése végett tün-

5 „[Z]u Constantinopel ein erfahrmer Mann”; Johann von Kospoth, Friedrich von Götzen és Christoph Naps levcle György Vilmos brandenburgi választóhoz (Krakkó, 1630. június 9.) GStA PK, I. HA, Rep. 11. 255a Siebenbürgen nr. 3. vol. 2. fol. 157–166, kiadva Történelmi Tár, 1898. 672–681. p., az idézett részlet 678. p.

6 1625-ben, 1626-ban, később pedig 1631-ben is, l. *Biró Vencel*: Erdély követci a Portán. Kolozsvár, 1921. 121–122. p.

7 II. Szelim szultán ahdnáméja Báthori Istvánnak (1572. aug.–szept.); III. Murád szultán ahdnáméja Báthori Istvánnak (1575. április 15.), kiadva Papp S.: Die Verleihungs-, Bckräftigungs- und Vertragsurkunden i. m. 214–219., illetve 220. p. (nr. 31, illetve 33.)

8 Papp S.: Die Verleihungs-, Bckräftigungs- und Vertragsurkunden i. m. 110–111. p. Báthori Zsigmond házasságáról és annak nagypolitikai folyamányairól lásd *Benda Kálmán*: Erdély végzetes asszonya: Báthori Zsigmondné Habsburg Mária Krisztierna. Bp., 1986.

hetett célszerűnek, hogy a fejedelem házassági politikáját a Porta saját ellenőrzése alá vonja.

Utóbbi kikötés nyilvánvalóan szűkítette a fejedelem jogkörét, és ezt a korlátozást csak alig ellensúlyozhatta, hogy Báthori András fiága örökjogon kapta meg a fejedelmi címet. Miért mondhatjuk mégis, hogy az ahdnáme sosem látott engedményeket tett? Különlegességét az Erdély által fizetett adóval kapcsolatos rendelkezései adják. I. Szülejmán szultán 10.000 aranyforintban határozta meg a fejedelemség által évente fizetett adó összegét, amely Báthori István hatalomra jutásával 15.000 forintra nőtt. Báthori Andrásnak és későbbi utódainak azonban az ország megromlott állapotára való hivatkozással sikerült néhány éves adóelengedést kieszközölniük, annak fenntartásával, hogy az adómentesség lejárta után ismét a régi összeget fizetik. Egyetlen fejedelemnek, Bethlen Gábornak sikerült az adót csökkentenie, amellet, hogy többször is elérte a Portán az adófizetés alóli ideiglenes felmentését. Utódjának, I. Rákóczi Györgynek diplomatái hosszas vitákat folytathattak Konstantinápolyban, hogy a fejedelem számára is újra csak a „szulejmáni” 10.000 forint befizetése legyen kötelező. Végül II. Rákóczi György bukásával emelkedett az adó összege 40.000 forintra, ahonnan aztán soha nem esett vissza az eredeti összegre.⁹ Báthori András nem áll tehát egyedül az adóelengedéssel: a Báthori Zsigmondnak 1601-ben adott ahdnáme három évre engedte el az adót, a Székely Mózesnek 1603-ban adott engedmény már nyolc évre szólt, 1604-ben pedig a „Törökországba futott magyar főembereknek” a szultán már tíz éves adómentességet ígért.¹⁰ Mindenesetre Báthori András első volt azon kevés fejedelem sorában, akiknek sikerült kijármia ezt a kiváltságot.

Hogyan lehetséges, hogy a frissen trónra került, bíborosból meglehetősen váratlanul fejedelemmé lett, korábban – szemben például Bethlen Gáborral – török kapcsó-

9 Erdély Portának fizetett adójának alakulásáról lásd *Cristina Feneşan: Der Harac Siebenbürgens in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts.* In: *Revue des Études Sud-Est Européennes* 34. (1996) vol. 1–2. 97–106. p. I. Rákóczi György vitáiról az adó ügyében lásd instrukcióját portai követénck, Szalánczi Istvánnak (Gyulafehérvár, 1642. október 16.), kiadva Török-magyarokri állam-okmánytár. III. Szerk.: Szilády Áron és Szilágyi Sándor. Pest, 1870. 150. p.

10 III. Mehmed szultán ahdnáméja Báthori Zsigmondnak (1601. aug. 11.), illetve I. Ahmed szultán ahdnáméja „a Törökországba futott magyar főembereknek” (1604. máj. 30. és ápr. 28. között), mindkettő kiadva *Papp S.: Die Verleihungs-, Bekräftigungs- und Vertragsurkunden i. m. 252–254. p., illetve 258–259. p. (Nr. 51, illetve 52.)* A Székely Mózesnek adott ahdnámé nem maradt fenn, lásd részletesebben uo. 116, illetve *Papp Sándor: Székely Mózes erdélyi fejedelem hatalomra kerülésének diplomáciai tanulságai és egy nagyvezíri előterjesztés (telhis) keletkezése.* In: *Actas* 14. (1999) 4. sz. 79. p.

latokkal nem rendelkező Báthori András ilyen sikert érhetett el a Portán? Meglehetősen kevés forrással rendelkezünk Báthori András az oszmánokkal szemben folytatott diplomáciájáról, ám ezekből megkísérelhetjük a meglepő végkifejtet magyarázatát.

Az új fejedelem 1599. évi trónraléptekor Erdély és a Porta között hadiállapot állt fenn. Ahogyan arra az ahdnâme szövege is utal, Báthori Zsigmond 1594-ben nyílt szakítása óta ez volt az első alkalom arra, hogy az Oszmán Birodalom visszaszeresse elveszített hűbéresét. Báthori András, miközben állandó tárgyalásokat folytatott a császárral trónralépésének elismertetéséről, a Magyarországra hadat vezető Ibrahim pasa nagyvezírhez is elküldte követeit. Gávai Miklós és Budai Ferenc – akik az ahdnâme szövegében valószínűleg az oszmán török nyelvű dokumentum későbbi fordításának hibája miatt szerepelnek Kállay Miklós és Vajda Ferenc néven – sikeresen tárgyaltak a nagyvezírrrel, aki azonban továbbküldte őket Konstantinápolyba, mivel úgy érezte, az adó elengedése ügyében nem hozhat döntést.¹¹

A fejedelem meglehetősen magasra szabta követeléseit. Kérte elsősorban fiágának örökös fejedelmi címét, oltalmat a szultántól, de olyan módon, hogy az ne kényszerítthesse, hogy oldalán háborúba vonuljon. Kikötötte, hogy csak a szokásos adó megfizetésére hajlandó, ám annak beszolgáltatását is fel akarta függeszteni hat évre. Feltételként szabta, hogy a szultán és a császár közötti békességre Erdélyt is foglalják bele, így szerezve nemzetközi garanciát a kettőjüket kötő szerződésre. Az adóelengedés mellett az igazán kényes pontot Lippa és Jenő várának kérdése jelentette: a két végvárba ugyanis, sokéves oszmán uralom után Báthori Zsigmond hadjáratának köszönhetően került újra erdélyi helyőrség. Báthori András nem mutatott hajlandóságot a várak visszaadására, amelyről azonban az oszmánok várhatóan nehezen mondtak le.¹² Hasonló helyzet elkerülése végett írta elő a fejedelem békejavaslata azt is, hogy ha Váradból kiűzik a múlt év óta ott tartózkodó német helyőrséget, a város Erdélyhez tartozzon. Végül újabb konfliktusokra számíthatott a tárgyaló küldöttség abban a kérdésben, hogy Havasalföld – Báthori Zsigmondnak

11 *Szamosközi István*: Erdély története (1598–1599, 1603). Bp., 1981. 207. p. Ugyancsak Gávai és Budai 1599-es követségét említi *Borsos Tamás* önéletrajzában: *Vásárhelytől a Fényes Portáig: Emlékiratok, levelek*. Sajtó alá rendezte Kocziányi László. Bukarest, 1972. 47. p.

12 A kortárs Szamosközi is felhívja a figyelmet, hogy a „törökök törvényei és szent szokásai ugyanis már cleve gondoskodnak arról, hogy egyetlen mezőváros, vár vagy falu, amelyben egyszer bármikor az ő pogány módjuk szerint végezték a szertartásokat, vagy rendeztek be szentélyt, semmiféle egyezkedés árán se kerülhessen vissza a keresztények birtokába” (*Szamosközi I.*: Erdély története i. m. 206–207. p., Borzsák István fordítása).

adott hűségesküje révén – továbbra is Erdély alárendeltje maradjon, Báthori András országa, bár saját vajdája, Vitéz Mihály uralma alatt.¹³

Ibrahim nagyvezír, úgy tűnik, a nyár előrehaladtával nemcsak az adóelengedés kérdését találta problematikusnak. Mint az a fejedelem egy, augusztus közepén írott leveléből kiderül, a nagyvezírtől új követ, Musztafa csaus érkezett, aki sokkal keményebb békefeltételeket tárt Báthori András elé, mint a már ezt megelőzően is a gyulafehérvári udvarban tartózkodó Hüszein csaus. A fejedelem tiltakozott a Lipppa és Jenő ügyében támasztott újabb nehézségek miatt, hivatkozva arra, hogy az ottani török helyőrség soha nem lesz képes fenntartani a békességet, így szükségszerű, hogy a várak erdélyi kézben maradjanak. Ugyanakkor Báthori András tiltakozott amiatt is, hogy Havasalföldet a Porta el akarja választani tőle: nem érti szándékukat, hiszen Vitéz Mihállal – aki Báthori Zsigmond szövetségében sikeresen szállt szembe az oszmán seregekkel Gyurgyevónál – a Porta már korábban, 1597-ben kibékült, „zászlót, zkufot, botot küldtetett” neki. Végül finom fenyegetésként utalt arra, nem ő lesz a hibás abban, ha Havasalföldön kiújul a háborúskodás.¹⁴

A Konstantinápolyba küldött követek instrukcióiba foglalt igényeket a legtöbb kutató túlzásnak tekintette, és általában úgy vélték, a Báthori István iskolájában nevelkedett, kiváló diplomata Báthori András azért szabta ilyen magasra igényeit, hogy később legyen miből engednie.¹⁵ Úgy tűnik azonban, a fejedelem nem szándékozott könnyen lemondani egyetlen követeléséről sem, és ennek érdekében akár hajlamos volt az Oszmán Birodalommal szemben némi diplomáciai erőfitogtatásra is. Nemcsak a nagyvezírnök küldött levelével tette világossá, hogy nem tekinti elengedhetetlennek az oszmán–erdélyi béke mielőbbi megkötését, de az alkalmat arra is felhasználta, hogy a pápánál erősítse pozícióit: Germanico Malaspina pápai nuncius jelenlétében bocsátotta el a nagyvezír követét, közölvén vele, hogy amennyiben Lipppa és Jenő, illetve az adóelengedés ügyében nem jutnak dűlőre, felmondja a fegyverszüne-

13 Báthori András instrukciója követéhez (dátum nélkül), kiadva: *Documente privitoare la istoria Românilor. III. Culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*. Bukarest, 1880. 320–322. p. Szamosközi egy kis eltéréssel ismerteti a feltételeket: szcrinte a fejedelem azt kérte, hogy a Porta nemcsak az 1594 óta ki nem fizetett ötévi adót engedje el, hanem további öt évre adjon adómentességet (vagyis az instrukcióban szereplő hat helyett tízévi, részben visszamenőleges adómentességet kért), lásd *Szamosközi I.: Erdély története* i. m. 206. p.

14 Báthori András levele Ibrahim nagyvezírnek (Gyulafehérvár, 1599. augusztus 14.) kiadva Erdélyi országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. IV. 1597–1601. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 1878. 313–314. p.

15 *Lele József*: Erdély a tizenöt éves háborúban és a Porta. In: *Actas* 6. (1991) 3–4. sz. 120–121.; *Tóth Sándor László*: A mezőkeresztési esata és a tizenötéves háború. Szeged, 2000. 393. p.; *Horn Ildikó*: Báthory András. Bp., 2002. (Post scriptum életrajzi monográfiák, 3.) 218. p.

tet. Szamosközi feltehetőleg túlzott következtetést vont le a jelenetből, amikor a török barátság beszüntetéseként és a harci kürtök megfűvásaként értelmezte azt.¹⁶ A nagyvezír mindenestre megérthette, hogy nem számíthat egyszerűen megfélemlíthető tárgyalópartnerre, míg a nuncius a látottak terjesztésével hozzájárulhatott a Rudolf és Báthori András közötti kiegyezés létrejöttéhez.

Úgy tűnik, a Porta sem volt egységes az Erdéllyel szemben követendő politika kérdésében. A magyarországi hadszíntéren Ibrahim nagyvezír nyilvánvalóan úgy vélte, radikálisan lefaraghat a fejedelem követeléseiből. Konstantinápolyban azonban egyértelműen a hosszas alkudozás elkerülése és Erdély visszatérítése volt a legfontosabb szempont. Az ahdnámét 1599. augusztus 20-ára datálták, így valószínűtlen, hogy kiállításában Báthori András előbbiekben ismertetett diplomáciai manőverei bármiféle szerepet játszottak volna, hiszen azok híre kevesebb, mint egy hét alatt nemigen juthatott el az oszmán fővárosba. A követutastítás és az ahdnáme pontjainak összehasonlításakor kitűnik, hogy a szultán nemcsak Lippa és Jenő kérdésében engedett, de az erdélyi diplomaták az adóelengedés terén is komoly eredményeket értek el: még ha Erdély csak három évre mentesült is a fizetés kötelezettségétől, sikerült az ahdnáméba foglaltatni, hogy a fejedelemség a Szülejmán szultán korabeli adót, tehát 10.000 forintot fogja fizetni.

Nem említ az ahdnáme egyes pontokat, melyek az instrukcióban még szerepelnek: sem azt, amely szerint Erdély belefoglaltatik az oszmán–Habsburg békébe, sem azt, amely arról szólna, hogy a szultán nem kérhet katonai szolgálatot a fejedelemtől. Nem csodálkozhatunk ennek hiányán, hiszen a katonai segélynyújtásról való lemondás – különösen az adófizetés felfüggesztésével – gyakorlatilag Erdély hűbéri helyzetét kérdőjelezte volna meg, ebbe viszont a Porta nem mehetett bele.¹⁷ Ugyanakkor részlegesen elfogadta a Havasalfölddel kapcsolatos követelést is: nem nyilvánította ugyan ki, hogy a román vajdaság Báthori András uralma alatt lenne, de azzal, hogy lengyel, kozák, vagy más ellenséggel szemben lehetővé tette az erdélyi segítségnyújtást, gyakorlatilag elismerte a három vazallus állam katonai szövetségét. Ugyanígy, bár nem egészen a fejedelem által kért megfogalmazásban, a Porta Várad kérdésében is hajlandó volt biztosítani Báthori Andrást: a vár nem kerül oszmán hatalom alá. Igaz, a szultán nem is ígért segítséget megvívásához.

16 *Szamosközi I.*: Erdély története i. m. 214–215. p. Malaspina nuncius erdélyi tevékenységéről lásd *Horn I.*: Báthory András i. m. 223–224. p.

17 Szádeczky Lajos szerint egyértelműen a hűbéri státusz névlegessé tétele volt Báthori András szándéka, lásd *Szádeczky Lajos*: Erdély és Mihály vajda története 1595–1601. Temesvár, 1893. (Történeti Nép- és Földrajzi Könyvtár, 58.) 25–27. p. Hasonlóképpen nyilatkozik *Horn I.* is: Báthory András i. m. 218. p.

A szultáni engedékenységet – mely a legfontosabb kérdésekben egyértelműen megmutatkozott – az okozhatta, hogy az 1599 nyarán, a tatár kán kezdeményezésére elkezdődött Habsburg–oszmán béketárgyalások egyik legvitatottabb pontja Erdély hovatarozása volt.¹⁸ Amennyiben Báthori András – akármilyen feltételekkel – vállalta volna az oszmán hűbérességet, ez jelentősen megkönnyítette volna az oszmán fél helyzetét. Nemcsak azért, mert így már csak egy valós helyzetet kellett volna elfogadtatni tárgyalópartnereikkel, hanem mert az erdélyi front kiesésével nagyobb figyelmet fordíthattak volna a magyarországi hadszíntérre. Ez pedig már csak azért is fontos kérdés volt, mert a birodalom erőinek egy részét a dzseláli felkelés leverése kötötte le.¹⁹

Nem tudhatjuk, Báthori András értesült-e a szultáni ahdnáme tartalmáról, és ha igen, megfelelt-e elképzeléseinek. Ha az ahdnámét hozó díszes szultáni követség nyilvánvalóan nem is érhetett Gyulafehérvárra október előtt, a két főváros közt egy-két hét alatt járó postán keresztül a fejedelem megkaphatta kapitálhái jelentését az ahdnáme kiadásáról.²⁰ Ha másra nem is, Rudolf-fal szemben egy minél kedvezőbb szövetségi szerződés kialakításához mindenképpen komoly segítséget nyújtott volna az ahdnáme: hivatkozási alapot teremtett volna arra, hogy a császárnak is engednie kell számos kérdésben, hiszen ellenfele, a szultán is kész volt lemondani számos előnyről az Erdély feletti fennhatóság megszerzéséért. Ezt a lehetőséget a külpolitikájában az Erdély iránt érdekelt hatalmak kölcsönös garanciáját kereső, a diplomácia területén kiemelkedően tehetséges fejedelem nyilvánvalóan nem hagyta volna kihasználatlanul.²¹ A sors iróniája, hogy Erdély történetének egyik legkedvezőbb feltételeket tartalmazó ahdnáméja sohasem volt hatással az ország életére, sőt valószínűleg el sem jutott a fejedelemségbe: ahogy Szamosközi krónikájában olvasható, Vitéz Mihály 1599 októberi támadása „mind a békeszerződést, mint magukat a követeket kizárta Erdélyből.”²²

18 Tóth S. L.: A mezőkeresztesi csata i. m. 303–306. p.

19 Joseph von Hammer-Purgstall: Geschichte des Osmanischen Reiches. II. 2. Aufl. Pesth, 1834. 640. p. A dzseláli felkelésről lásd Matuz József: Az Oszmán Birodalom története. Bp., 1990. 128. p. Az 1599. év részletes hadászati elemzése: Tóth S. L.: A mezőkeresztesi csata i. m. 298–308. p.

20 A Gyulafehérvár és Konstantinápoly közötti út megtételéhez általában ennyi időre volt szüksége a postának, lásd Bíró V.: Erdély követei i. m. 102. p.

21 Báthori András uralkodásának fenti jellemzőit hangsúlyozza Lele József: Erdély csélyci (Báthori András fejedelemsége, 1599.). In: Acta Historica (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae), 103. (1996) 117–120. p.

22 Szamosközi I.: Erdély története i. m. 208. p.

Függelék

III. Murád szultán ahdnáméja Báthori András erdélyi fejedelem számára (1599. aug. 20.)

Jelzete:

*Geheimes Staatsarchiv, Preussischer Kulturbesitz, I. Hauptabteilung, Geheimer Rat, Repositorium 11, 255a Siebenbürgen nr. 3. vol. 3. fol. 337–338.*²³

Török Császár Erdélyországának (Erdely Orszaganak) irt confederatio levelének pariája, Báthori András (Bathori Andras) idejében.

Az szent Istennek, ki mindenekkel bíró és gazdag kegyelmű, kinek kezdeti és vége nincsen, sem társa és tanácsosa kegyelmességéből, és az szent Mohamed (Mahumet) prófétának, ki az emberi nemzetségnek fejedelme, az seregeknek kegyelemszerzője, az elkarhozott vétkes népeknek üdvözítője, minden szenteknek szentje, és prófétáknak feje, kezdeti es végezeti, kin az Istennek kedve és áldása legyen, annak segítségéből: Én ki vagyok császároknak császára, Görögországnak (Geörögh orzaghnak), Szerecseországának (Szereczien orzaghnak), Perzsiának (Persianak) hatalmas ura, Hamkinek, Csinnak (Czinnak), Hittának, törököknek, Dilemnek szentelt lovasa és országinak megújítója, Belden városának és Giencsinnek (Gienczinek) ura, Asszírországnak (Aszirorszaghnak) és tartományainak ispánja, az Alkorán (Alcuranno) urának unokája, az Fehér-tenger (Feier tengör) mellett lévő nagy tartományoknak és varosoknak, az az Fekete-tenger (Fekette tenger) mellett lévő váraknak és határainak, Egyiptomnak (Aegiptomnak), Babilóniának (Babillonianak), Halepnak, Damaszkusznak (Damascusnak), Bendercsetnek (Bendercziatnak), Isten házának, az fényes mediának, Jeruzsálemnek (Jerusalemnek), az Isten szentséges városainak gondviselője, Jemenországnak (Jemen orzaghnak), Adennek, Zaannak, Habesnek, Bazernek, Lazzának (Lazzanak), mohabitáknak, cohabitáknak, gorgonusoknak, Vannak, Destinek, Kapicsiaknak (Kapicziaknak), Tatárországnak (Tatarorzaghnak), Anatóliának (Anadulianak), Karamannak és Külső-Görögországnak (Külseő Geörögh orzaghnak) és Európának (Europeanak), Havasalföldének (Hauasalföldencnek), Moldvának (Molduanak) királya, és ezeken kívül minden országoknak, tartományoknak, városoknak, váraknak, népeknek és nemzetségeknek, kiket hatalmas erőnkkel, éles fegyverünkkel meghajtottunk, hatalmas és győzhetetlen császára, szultánja és örökös ura, én, ki vagyok Mehmed hán (Mehemet Hann), Szultán Murád hán fia (Szultan Murad Hanfia), ki volt Szultán Szelim hán fia (Szultan Szelim Hanfia), ki volt Szultán Szülejmán hán (Szultan Szuliman Han) fia:

23 Az átírás során a Bak Borbála által javasolt elveket alkalmaztam, a földrajzi és személynevek esetében zárójelben megadva a betűhív alakot is. Az eredetiben rövidített betűket dőlttel szedtem. *Bak Borbála: A XVI–XVII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései.* Fons 7. (2000). 1. sz. 91–137. p.

Ennekelötte való erdélyi vajda, Báthori Zsigmond (Bathori Sigmond), a mi fényes Portánknak édes kenyerével és eledelével feltartatván, egynehány esztendeig nagy szép békeséges állapottal az erdélyi fejedelemséget bírván, az ország népe és az község árnyékunkban szép csendességben volt. Az mi boldog és Istenben elnyugodt eleink, Szultán Szülejmán hán (Szultan Zuliman Han) öhatalmassága idejében, és azóta mind ez ideig Erdélyországának (erdélyi orzaghanak), várainak, városinak és lakosainak az mi hatalmasságunk résziről bántásuk senkitől nem volt, sőt az szent confederatio és ahdnáme levelünknek becsülete közöttünk megtartatott. De minekutána Báthori Zsigmond (Bathori Sigmond) az német nemzetségnek hitegetésével az mi kegyelmességünket és fényes portánknak kenyerét megvet[et]te, az elejeknek hozzánk való engedelme[is]ségüket nem követvén, sem pedig az véneknek és okos haza fiainak tanácsokat elő nem vevén, kik tudták azt, hogy minemű veszedelmek következnének abból, mindnyájan egy akaratból hogy azt eltávoztatnák, az Jézus (Jesus) hitén lévő tekintetes és nagyságos urat és az Messiás (Messias) vallásán lévő igaz hívünket, Báthori András (Bathori Andrast) vajdaságra bevívén, ő is az ő eszes, okos és bölcs itélete szerint, az mi fényes portánkhoz való engedelmisségét nem tartotta úgy kisebb dolognak lenni, és mostan főemberei közül Kállai Miklóst (Kallaý Miklost) és Vajda Ferencet (Vaýda Ferenciet) követségben mihozzánk küldvén, könyörögvén mi hatalmasságunknak levelében azon, hogy valamint az mi üdvözült eleink, Szultán Szülejmán (Zultan Szuliman) idejében az erdélyi fejedelmnek hűséget mutattak az fényes portánkhoz, ő is azt követni mindenekben akarja.

Ennek okáért az mi hatalmasságunk részéről, pasák és bégek és egyéb rendbeli hadakozó vitézink Erdélyországában (Erdeli orzagaban) egy helyet is meg nem háborgatnának, mi is azért az régi rendtartás és szokás szerint, kegyelmességünköl botot, zászlót és süveget küldvén neki, az erdélyi fejedelemséget fiúról fiúra nekiadtuk. Ha pedig magva szakadna, tehát ismét az haza fia[i] közül egy úrfiat, kit az ország méltónak és illendőnek ismerne lenni, az mi fényes portánkra, informálván az ország kívánsága szerint, az vajdaságot semmiképpen másnak nem, ha nem annak adjuk. Ez mellett mostan kezükben lévő Lippa (Lippa) és Jenő (Jenő) várai tőlük el nem vétetik, Szultán Szülejmán (Szultan Zuliman) idejétől fogván az szokott adóján kívül semmi szedéssel-vedéssel meg ne bántassanak. Mindeneket leszállítottnak, ez jelenvaló esztendőtlől fogván három esztendeig, mivel hogy az ország megromlott, az község is megnyomorodott, adóját megengedtük, mindazáltal úgy, hogy esztendőről esztendőre ajándékokkal az mi fényes portánkat megvizitálják. Ha az bécsi királlyal meg akarnak az erdélyiek békélni, meglehet, de úgy, hogy Erdélyországát (Erdeli orzagat) az német királynak igája alá nem engedvén, meg akarjuk mi oltalmazni.

Báthori Zsigmond (Bathori Sigmond) idejében az erdélyiektől az mely három várat az német megvett volt, az erdélyiek ismét azokat visszavették, csak hogy még Várad (Varad) vagyona a némettel. Azt is hogy erdélyiek vegyék meg, könyörögvén azon, kegyelmesen megengedtük, hogy ők megvévén, övék legyen. Ugyanezen dolog felől az mi fővezérünk, az tekintetes és nagyságos Ibrahim (Ibrahim) pasa is informála minket, hogy mutatnók minden kegyelmességünket az erdélyiekhez. Így lévén ezen a Szent Istennek kegyelmességéből és segítsége velünk lévén, az környülünk lévőktől, vagy barátságosképpen, vagy ellenségképpen hozzánk jönnek, maguknak bántásuk nem leszen, sőt akik mindenkoron mi hatalmasságunkhoz igaz hűséget mutatván, tiszta szívből engedelmesek lesznek, azoknak az mi ahdnáménk és hitlevelünk, az mi üdvözült atyáink szokása szerint, kinyitva tartatik, főként

most kegyelmességünkéből az erdélyieknek könyörgéseket meghallgatván, a Szent Jézus (Jesus) Próféta, kin az Istennek kedve és áldása legyen, születésének 1599. esztendejében, és a mi szentséges és nagy utolsó időnek prófétáknak, Mohamed Musztafa (Mahumet muztafa) születésének, kin az Istennek kedve és kegyelme legyen, 1008 esztendejében, augusztusnak huszadik napján az mi fényes portánkról zászlót és schophiát adván és ahdnámé erős hitvelünket nekik küldtük, hogy azokhoz tartván magukat, valamint ennek előtte, az békességnek és hazánknak való engedelmességnek útját követék, azután is azt követvén, az mi birodalmunkban lévő pasák, bégek és egyéb hadakozó vitézinek, senkit az erdélyiek közül megháborítani ne merészeljenek. De így, hogy az ő kapitányai, hadnagyai és egyéb vitézlő rendjci a mi hatalmasságunk országában se városainknak, se jobbágyainknak semmi kárt ne tegyenek és e szent ahdnáménak ellene senki ne cselekedjék, tilalomban legyen. Mi hatalmasságunknak valaki ellensége lészen, ők is ellenségei legyenek.

Ha Havasalföldre (haualfoldere [!]) és Moldvára (molduuara) valahonnét lengyel, kozák és egyéb ellenség jönne, ha kívántatik, az erdélyiek megsegítsék.

Ha Erdélyországra (Erdeliorzaghra) valahonnét valami ellenség jönne, nekünk híre tevén, ha kívántatik, tartozunk megsegíteni.

Ha az erdélyi fejedelem meg akarja házasodni, mi hatalmasságunk híre nélkül meg ne házasodjék.

Erdélyben (Erdeliben) vagy bég, vagy főember, vagy szegény, vagy jobbágy, a mi birodalmunkból találtatik, váltság nélkül elszabadtassanak.

És így ha a régi mód szerint mihozzánk engedelmisségét s hűségét mutatván, a mi frigylevelünk ellen nem igyekeznek jární, sőt mindenekben ez feljebb megírt articulusoknak követői lesznek, én is azon igaz hitem és lelkiismeretem szerint megesküszöm és fogadást teszek, hogy a mennyet, földet semmiből teremtő Isten engemet úgy segéljen és az nagy Szentséges Mohamed (Mahumet) prófétánk úgy üdvözítsen, hogy valamíg az erdélyiek ez felül megmondott kívánságunk és végezésünkhöz tartják magukat, és sem titkon, sem nyilván, kapitányaitól, hadnagyaitól és minden hozza tartozóitól az szent békességnek felbontására ok nem adatik, mindaddig is soha a mi részünkről semmiben meg nem háborgattnak, sőt a szent békességnek oltalmazója akarok mind addig is lenni. Így legyen mindeeknek értésükre. Etc.